

*професор, доктор технічних наук Кащенко О.В.
Архітектурний факультет Київського національного університету
будівництва і архітектури*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ АРХІТЕКТУРНО–МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Архітектурний факультет КНУБА з випусковими та загальноосвітніми кафедрами є сучасним осередком вищої архітектурної освіти, який здійснює підготовку фахівців в галузі архітектури, містобудування, дизайну та мистецтва за науково обґрунтованими програмами і методиками з використанням прогресивних інформаційних засобів.

Метою розвитку архітектурно-мистецької освіти, яка реалізується на факультеті, є формування системи освіти, що задовольняє умовам формування високоосвіченої творчої особистості; відповідає суспільним потребам України щодо кадрового забезпечення фахівцями - архітекторами, дизайнерами, художниками різних напрямів і рівнів підготовки; виведенню України на рівень високорозвинених держав в галузі архітектурно–мистецької освіти; збереженню принципів і традицій національної освіти в умовах глобалізації суспільно-економічних процесів.

Архітектурно-мистецька освіта, відповідаючи загальним закономірностям суспільства, має специфічні особливості через її тісний зв'язок з соціальними явищами. Сучасною ознакою архітектурно-мистецької освіти стає виконання нею загально гуманітарної функції поряд з професійною [1, 2].

Відповідно до соціальних трансформацій в Україні змінюється концепція архітектурно - мистецької освіти, стратегія її розвитку, зміст і форма навчального процесу: посилюються соціальні мотиви діяльності фахівця, здійснюється перехід від типового проектування до методологічного; впроваджуються нові технології і матеріали в будівництві, змінюється механізм фінансово-економічних відношень. Сучасна архітектурно-мистецька освіта надає студентам специфічні знання, уміння та навички для створення гармонійного архітектурно –предметного середовища.

Предметною областю діяльності майбутнього архітектора, дизайнера, художника є створення об'єктів архітектури, містобудування, ландшафтної архітектури, реконструкції, реставрації будівель і споруд, об'єктів монументального та декоративно-прикладного мистецтва, об'єктів предметного середовища.

Критично оцінюючи стан сучасної архітектурно–мистецької освіти, можна визначити певні перестороги:

- «розмитість» цілі підготовки архітекторів, дизайнерів, художників;
- розчинення спеціальностей в середовищі інших;
- зниження вимог щодо вступного рівня абітурієнтів з творчих спеціальностей;
- девальвація знань шляхом реалізації демпінгових програм «скороченого», «прискореного», «заочного» навчання за творчими спеціальностями;
- пониження індивідуалізації підготовки фахівців творчих спеціальностей;
- відсутність дієвого ліцензійного контролю при відкритті нових творчих спеціальностей;
- некритичне застосування закордонного досвіду.

В період чергової трансформації архітектурної, художньої, дизайнерської освіти головними проблемами є формування актуальних цільових перспективних характеристик підготовки фахівців.

До актуальних орієнтирів сучасної архітектурно – мистецької освіти відносяться:

- визначення границь спеціальностей (об'єкт діяльності);
- поняття суміжних спеціальностей;
- формування фундаментальної основи програми творчих спеціальностей;
- особистісний студентоцентрований підхід;
- критеріальна оцінка освітньої діяльності;
- інноваційний характер освіти;
- визнання компонентів архітектурно-мистецької освіти, що посилюють її самоідентифікацію.

Прагматичними аспектами архітектурно-мистецької освіти є:

- співвідношення «викладач-студент» - не менше 1:5;
- загальний обсяг освітньої програми (240+120 кредитів);
- обов'язковість проектних, виробничих практик;
- неперервність архітектурно-мистецької освіти;
- дотримання етики професійної діяльності.

Однією з ключових задач архітектурно–мистецької освіти на факультеті є реальний перехід від системи інститутської освіти до університетської.

Концептуальні пріоритетні задачі формування освітньої програми наведені на рис.1, рис.2.

Мотивація	<ul style="list-style-type: none"> - соціальне значення; - особистісне устремління, кар'єра; - престиж професії; - універсальність професії; - наявність інформаційної та організаційної основи; - відповідність міжнародним стандартам.
Реалізація	<ul style="list-style-type: none"> - формування індивідуальної мети (свідоме навчання); - формування власної траєкторії навчання (особистісно - орієнтоване навчання); - ринок праці; - матеріально-технічне забезпечення
Активізація	<ul style="list-style-type: none"> - інформатизація; - заохочення; - зняття бар'єрів; - мобільність; - свідоме навчання

Рис. 1. Концептуальні задачі в освітній програмі.

Функції університету	Критичний аналіз навчальної програми	Цільові установки навчальної програми
навчальна	Репродуктивність змісту освіти	Гнучкість програми навчання (поєднання загального індивідуального), пріоритетність раціоналістичного
соціальна	Слабка причетність до соціальних процесів	Соціальна орієнтованість, соціоекологія, Формування екологічного спрямованого світогляду
наукова	Локальність, роздрібненість, слабка доказовість	Фундаментальність, предметність, результативність, прогностичність
виховна	Відсутність концептуальності, Моралізаторство, авторитарність	Демократизм, формування цілісної особистості

Рис. 2. Цільові установки освітньої програми

У відповідності до «Стандартів і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG)» [3], розробленими за участю Європейської асоціації забезпечення якості вищої освіти (ENQA), Європейського союзу студентів (ESU); Асоціації університетів Європи (EUA), Європейської асоціації закладів вищої освіти (EURASHE), Європейського реєстру забезпечення якості вищої освіти (EQAR), контекстом розвитку навчальної програми на спеціальностях факультету є:

- глобальна конкурентоспроможність;
- студентоцентрикований підхід у навчанні та викладанні;
- гнучкі траєкторії навчання;
- визнання знань і умінь набутих за межами університету;
- інтернаціоналізація.

Складовими підвищення якості освіти в цьому контексті на перспективний період визначено:

- розвиток системи неперервної освіти архітекторів, дизайнерів, дизайнерів-художників;
- модернізація навчальних програм;
- формування особистісно-орієнтованого навчання;
- інформатизація навчального процесу;
- формування навчально–виробничого середовища;
- підвищення професійного рівня викладачів;
- розвиток університетської освіти;
- перехід від типологічного методу до методологічного .

Розвиток факультету базується на охопленні в перспективі переважної більшості спеціалізацій, що відображають повноту архітектурно-мистецької сфери:

- в сфері **архітектури та містобудування**: теорія архітектури, теорія і історія української архітектури, районне планування, урбаністика, планування населених місць, містобудування, ландшафтна архітектура, архітектура житла, архітектура громадських будівель, архітектура промислових будівель і споруд , архітектура енергоефективних будівель, інформаційні технології в архітектурі, інтер'єр, дизайн архітектурного середовища, реконструкція територій; реконструкція, реставрація архітектурних об'єктів, сакральна архітектура, інноваційна архітектура, охорона пам'яток архітектури, архітектурно – містобудівний менеджмент;
- в сфері **дизайну** – інтер'єр і обладнання;
- в сфері **мистецтва** – художньо - декоративне оздоблення інтер'єру.

Стратегія навчання на архітектурному факультеті будується на реалізації організаційно – змістовних етапів. Архітектурно- мистецька освіта на першому

етапі має характер експонуючої або репродуктивної, що передбачає ознайомлення студентів із загальними поняттями. Другий етап — продуктивний, передбачає цілеспрямоване вивчення об'єкту проектування. Третій і четвертий етапи — інтегральні — поєднують загально-професійну інформацію з інноваційною.

Метою навчання на першому етапі підготовки архітекторів та дизайнерів є ознайомлення, повторення матеріалу, засвоєного в середній школі, творче теоретичне використання його на другому етапі і творчо-практичне на третьому і четвертому.

Зміст навчання на першому етапі будується на емпіричних знаннях, на другому — фактологічних, на третьому — реалізується методологічний рівень на четвертому — теоретичний. Це відповідає загальній концепції підготовки фахівців — від вивчення усталених основ проектування до розробки авторських концепцій та теорій.

Методом організації першого етапу навчального процесу є традиційний, на другому — активний, на третьому — пошуковий, і на останньому, четвертому, — експериментальний.

Форма організації навчального процесу відповідно до викладеної стратегії мети та змісту навчання рекомендується: на першому етапі — фронтальна, на другому етапі — методом студії, на третьому — майстерні, під керівництвом визнаного майстра, та, на заключному етапі, — індивідуальна. Саме індивідуальна дослідницька робота у сфері архітектури може принести найбільш вагомні результати в художньо-композиційних, проектних розробках.

Викладачами в такій освітній системі є, відповідно, вчителі, творці, наставники, науково-творчі керівники.

Етапи	Курси	Мета навчання	Зміст навчання
I етап	1-2 курс	Базове ознайомлення	Емпіричні знання
II етап	3-4 курс	Творче опрацювання	Фактологічні знання
III етап	5-6 курс	Творчо-практичне опрацювання	Теоретико-методологічні знання

Рис. 3. Структура змісту освітньої програми

Осучаснення навчального процесу передбачає перехід на новітні **інформаційні методи** створення об'єктів архітектурно-предметного середовища з використанням параметричних методів, BIM технологій [4].

Інтернаціоналізація навчання включає впровадження спеціалізацій іноземною мовою (англ.), участь у програмах ERASMUS +, DAAD; академічний обмін, практики за кордоном; видання спільних навчально-методичних матеріалів, лекції закордонних викладачів, майстер – класи, продовження започаткованої програми «Подвійний диплом», як наприклад, це реалізовано з Люблінською політехнікою (Польща).

Навчання іноземних студентів передбачає нострифікацію документів про середню освіту, навчання українською мовою, проходження вступних іспитів на перший курс (Бакалавр) та перший курс (Магістр), продовження наукової діяльності в аспірантурі.

Перспективи науково–творчої діяльності факультету пов'язані з розвитком тематики державного та європейського рівня, як то: теорія архітектури, сталий розвиток, екологія; енергоефективність, безбар'єрне середовище, універсальний дизайн, реконструкція, реставрація, реновація об'єктів архітектури, дизайн обладнання та меблів, а також участю в творчих професійних конкурсах – огляд-конкурс дипломних проектів, ARCHIVISION, АРТЕКА, RESET CITY, конкурс ім. О.Плеханова, архітектурно – конструкторський конкурс STEELFREEDOM; архітектурно - дизайнерський - SBID; конкурс «Мультикомфортний будинок. Saint Gobain» та ін.

Соціальна активність викладачів та студентів реалізується у проектно – конкурсній діяльності на замовлення громадськості, територіальних громад, державних установ за тематикою: пам'ятники – меморіали; проекти будинків, комплексів; ландшафтний дизайн; продовження роботи над об'єктами в містах України - Київ, Дубно, Славутич, Обухів, Умань, Богуслав, Боярка, Поляна та ін.

Доброчинна, волонтерська діяльність пов'язана з розробкою проектних пропозицій: житло для вимушених переселенців, конкурс “Відновимо Донбас разом”; художнє оздоблення інтер'єрів лікарень (ОХМАДИТ), бібліотек, шкіл; художнє оздоблення малих архітектурних форм (КП ПЛЕСО); проектування міських просторів за принципами універсального дизайну, підтримкою воїнів ООС.

Розвиток структури факультету передбачає створення нових підрозділів: кафедри ЮНЕСКО, кафедри ресурсозбереження в архітектурі, кафедри дизайну, майстерні дизайн-моделювання, макетної майстерні, розширення лабораторії візуальної інформатики; розвиток науково-навчально–виробничих комплексів.

В сфері **профорієнтаційної підготовки** актуальним є розвиток системи підготовчих курсів, відкриття підготовчих відділень за кордоном, співпраця з Малою Академією Наук НАН України (секція Архітектура), впровадження в програму середньої школи програм архітектурної, мистецької, дизайнерської освіти.

Перспективи діяльності факультету пов'язані з розвитком ринку праці. В співпраці з Національною спілкою архітекторів України та Української академією архітектури здійснено аналіз попиту на фахівців – архітекторів в Україні (рис. 4).

Напрями архітектурно – дизайнерської діяльності	Ступінь попиту	Причина
Районне планування, містобудування	Суттєво зростає	В зв'язку з необхідністю розробки нових генеральних планів міст
Ландшафтна архітектура	Активно збільшується	Через збільшення замовлень на ландшафтне проектування
Архітектура житла, громадських будівель і споруд	Стабільно великий	В зв'язку з великими обсягами проектних робіт в цій галузі
Архітектура виробничих — промислових будівель і споруд	Зростає	Пов'язано з відновленням окремих галузей виробництва
Реставрація і реконструкція архітектурних об'єктів -	Непропорційно малий	По відношенню до обсягу робіт
Дизайн архітектурного середовища	Значний	В частині дизайну громадських просторів
Архітектурний менеджмент	Зростає	Через збільшення запитів на консалтингові послуги та дефіциту фахівців адміністративного управління в архітектурній діяльності.
Теорія, історія архітектури	Суттєвий в науково - освітній сфері	Необхідність наукового обґрунтування програм Акредитаційні вимоги
Дизайн інтер'єру	Значний	Зростання попиту населення при створенні інтер'єрів в новобудовах та реконструкції існуючих житлових та громадських будівлях.

Рис. 4. Аналіз попиту на архітекторів в Україні.

Аналіз свідчить, що сучасний ринок праці в галузі архітектури в Україні є досить неоднорідним:

- за кількісним наповненням фахівцями окремих регіонів, областей, міст;
- за якісним складом фахівців в галузі архітектури щодо професійного рівня, спеціальності, спеціалізації, кваліфікації.
- за співвідношенням «пропозиція — попит» в різних сферах архітектурної діяльності.
- Україна значно поступається європейським країнам за показником кількості архітекторів до кількості населення.
- фахівці сконцентровані в купних містах, велику кількість штатних посад обіймають фахівці без архітектурної освіти

Актуальним планом дій в галузі архітектурно-мистецької освіти є синхронізація законодавчих документів в сфері освітньо-практичної діяльності (перелік спеціальностей; перелік кваліфікацій; назви професій, видів економічної діяльності) з державними стандартами освіти, в розробці яких мають брати участь представники профільних міністерств, фахівці – практики; створення центру освіти, що об'єднує освітні заклади різних рівнів і профілів; проведення систематичного моніторингу ринку праці, вивчення його динаміки; перехід на довгострокову співпрацю «ВНЗ — виробництво», зокрема, створення спільних науково-творчих програм розвитку національної архітектури, інноваційних архітектурних технологій.

Виконання концептуальних задач розвитку архітектурно- мистецької освіти на архітектурному факультеті КНУБА завдячує науково – творчому потенціалу кафедр, очолюваних висококваліфікованими вченими-педагогами, докторами наук, професорами [5,6]: Шебек Н.М. (каф. Містобудування), Куцевич В.В. (каф. Архітектурного проектування цивільних будівель і споруд), Ковальська Г.Л. (каф. Теорія архітектури), Слепцов О.С. (каф. Основ архітектури та архітектурного проектування), Тімохін В.О. (каф. Дизайн архітектурного середовища), Товбич В.В. (каф. Інформаційних технологій в архітектурі), Панченко Т.Ф. (каф. Ландшафтної архітектури), Плоский В.О. (каф. Архітектурних конструкцій), Ботвіновська С.І. (каф. Нарисної геометрії та інженерної графіки), Чорноморденко І.В (каф. Філософії), каф. Рисунка і живопису та кафедри інженерної та гуманітарної підготовки.

Конкурентна спроможність та лідерство факультету в архітектурно-мистецькій освітній сфері базується на підготовці кадрів вищої кваліфікації, підвищенні якості освіти, стабільному покращенні рейтингових показників, створенні позитивного іміджу факультету в Україні та на міжнародному рівні, забезпеченні стійких зв'язків зі сферою виробництва, забезпеченні сталого, системного розвитку архітектурного факультету.

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту»
2. Закон України «Про архітектурну діяльність»
3. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). – К.: CS Ltd., 2015. – 32 р.
4. Кащенко О.В. Інформаційні технології в архітектурній освіті: Навчальний посібник./ укр. / англ./ О.В. Кащенко, А.В. Михайленко, Т.О.Кащенко, А. Антао. - Харків: «Оперативна поліграфія», 2015. - 120
5. Кащенко О.В. Історія архітектурного факультету Київського національного університету будівництва і архітектури // О.В Кащенко, О.С. Слепцов., М.К. Кумейко.- Архітектурний вісник КНУБА: наук. – вироб.збірник– К.: КНУБА, 2015. – Вип. 6. - с. 95-110
6. Куцевич В.В. Формування архітектурної школи. Історія, традиції, сучасність: монографія / В.В. Куцевич. – К. КНУБА, 2018. -2016 с.